

ЁШЛАРНИ ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШДА МИЛЛИЙ МАЪНАВИЯТ ВА МАФКУРАНИНГ АҲАМИЯТИ

Жўраев Баходир Хакимович

Қуролли Кучлар академияси профессори, ф.ф.н., Д.М.Бозаров
тақризи асосида

<https://www.doi.org/10.37547/ejar-v03-i02-p1-17>

ARTICLE INFO

Received: 26th January 2023

Accepted: 06th February 2023

Online: 07th February 2023

KEY WORDS

Маънавият, тарбия,
ватанпарварлик, садоқат,
миллий ғоя, бурч, муҳаббат,
ҳурмат, иймон-эътиқод,
таффақкур.

ABSTRACT

Ушбу мақолада навқирон ёш авлодни маънавий тарбия ҳамда янгича дунёқараш асосида камол топтириш, ҳозирги тараққиёт босқичида нафақат ёшлар, балки жамиятимизнинг барча аъзолари орасида ватанпарварлик, она юртга муҳаббат ва садоқат туйғуларини янада мустаҳкамлаш муҳим масала эканлиги ёритилган. Ёшларнинг замонавий билимларни эгаллаши, дунёқарашининг кенгайтиришида миллий маънавият ва мафқуранинг аҳамияти таҳлил қилинган.

Кириш. Бугунги кунда ёшларимиз маънавияти, маънавий тарбия ҳақида сўз борганда, навқирон авлодни янгича дунёқараш асосида камол топтиришни унутмаслигимиз лозим. Чунки ҳозирги тараққиёт босқичида нафақат ёшлар, балки жамиятимизнинг барча аъзолари орасида ватанпарварлик, она юртга муҳаббат ва садоқат туйғулари янада мустаҳкамлаш муҳим масала ҳисобланади. Бундай муқаддас тушунчалар одамлар тафаккурига юртимизда турли соҳаларда амалга оширилаётган ўзгариш ва янгиланишлар билан биргаликда сингиб бормоқда. Миллий ғоя ва мафкура масаласи бу жараёнда асосий омил саналади.

Миллий ғояни кенг тарғиб этиш, унинг асосий тушунча ва тамойилларини кенг халқ оммаси онгига сингдириш мақсадида кўплаб илмий ва илмий-оммабоп нашрлар, луғат ва рисоалар, маъруза матнлари, воизлар учун махсус қўлланмалар ва кўргазмалар воситалар тайёрланди. Бундан ташқари, оммавий ахборот воситаларида маънавий-маърифий ҳаётимиздаги ўзгариш ва янгиликлар, бу борада кўпчиликни ўйлантираётган масалалар мунтазам равишда ёритиб борилмоқда.

Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили (Literature review). Миллий ғоя мамлакатимиз ижтимоий турмушининг иқтисодий, сиёсий, ижтимоий, маънавий ва бошқа соҳаларида рўй бераётган жараёнларни ифодалайди. Сиёсий соҳада ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий тажрибаси ва умуминсоният томонидан эътироф этилган қонунларга асосланган ҳолда инсонпарвар ҳуқуқий демократик давлатни барпо этиш; давлат қурилиши ва фуқаролик жамиятини шакллантириш жараёнларини эркинлаштириш; фуқароларнинг сиёсий, ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириб инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, том маънода амалда қонун устуворлигини таъминлашга эришиш; демократиянинг зарурий шарти бўлган

кўппартиявийлик муҳитини қарор топтириш. Иқтисодий соҳада бозор муносабатларига асосланган кўп укладли иқтисодиётни қарор топтириш, уни замонавий технология асосида ривожлантириш ва самарадорлигини ошириш; хусусийлаштириш жараёнини чуқурлаштириш ва шу асосда амалда мулкдорлар синфини шакллантириш; кичик ва ўрта бизнес ҳамда тадбиркорликни ривожлантириш ва уларнинг самарали фаолият кўрсатиши учун қулай шарт-шароит яратиш[1].

Тадқиқот методологияси (Research Methodology). Методологик жиҳатдан миллий маънавият ва мафқуранинг жамичтдаги роли ва ўрни умумий ўзаро алоқадорлик, тарихийлик, тизимлилик тамойиллари, контент, герменевтик анализ каби усуллардан фойдаланилган ҳолда таҳлил қилинган. Аини пайтда “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанини ўқитишда таълимнинг интерактив усуллари, илғор педагогик технологияларни ҳамда компьютер ва мультимедиа воситаларини, электрон версияларини жорий этиш, уни кўргазмали қуроллар, тарқатма материаллар, қўшимча адабиётлар билан тўлдириш бўйича ҳам кўп ишлар амалга оширилмоқда. Шунингдек, юртимизда аҳолининг таълимдан ташқаридаги қатламлари орасида маънавий-мафқуравий ишларни олиб бориш тизими ҳам шаклланди.

Мафкура кишиларда, ҳар бир ёшда миллий маданиятнинг, миллий онгинг, миллий ғурурнинг ўсиши ва ривожланишида муҳим аҳамият касб этади [2].

Муҳтарам Президентимиз ўзининг кўпгина чиқишларида ҳозирги дунё миқёсида ақл-заковат ва фикр мусобақаси кетаётган шиддатли бир даврда фақат мустақил фикрига эга бўлган, ўзининг кимлиги, қандай буюк зотларнинг авлоди эканини чуқур англаб етган, ён-атрофидаги воқеаларга дахлдорлик туйғуси билан яшайдиган ҳар томонлама билимли ва баркамол ёшларгина ўз халқи ва Ватани шуҳратини дунёга ёйишга қодир бўлиши ҳақида доимо таъкидлайди. Чиндан ҳам, бугунги даврда мафқуравий иммунитетнинг асосий мезони бўлган юксак тафаккур ва маънавият ҳар қандай ютуқ ва ғалабанинг асосий шarti ва гаровига айланиб бормоқда. Ҳозирги юқори замонавий технологиялар замонида эса берилган топшириқларни техника воситалари ҳам қойилмақом қилиб бажариши мумкин.

Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2018 йил 28 декабр куни Олий Мажлисга йўллаган мурожаатномасида қайд этилганидек, «...миллий ўзлигимизни англаш, ватанимизнинг қадимий ва бой тарихини ўрганиш, уни турли мафқуравий қарашлардан холи баҳолаш, бу борада илмий-тадқиқот ишларини кучайтириш олдимизга қўйган улкан вазифаларни амалга оширишда биз учун куч-қудрат манбаи бўладиган миллий ғояни ривожлантиришимиз зарур» [3].

Шунинг учун ҳам маънавият ёшларнинг парвозини таъминлайдиган, уларнинг кучига куч, ғайратига ғайрат қўшадиган қанот эканини унутмаган ҳолда, ёшлар ўртасида фаол маънавий-маърифий иш олиб бориш, уларнинг Ватанга муҳаббат, ҳар бир ишга садоқат руҳида тарбия топтириш долзарб вазифага айланмоқда [4].

Таҳлил ва натижалар (Analysis and results). Маънавият аввало ўз халқи ва Ватанига муҳаббат – ватанпарварлик туйғусидан бошланади. Бундай туйғудан маҳрум одам ҳеч қачон маънавиятли бўлолмайди. Муқаддас ҳадисларда “Ватанни севмоқ –

иймондандир” деб бежиз айтилмаган. Маълумки, иймон-эътиқод инсон маънавиятини шакллантирадиган асосий мезонлардан бири. Чунки бирон нарсага ишонмаса, меҳр қўймаса, инсоннинг қалби ва онгида юксак туйғу ва тушунчалар тизими вужудга келиб, камолга етмайди. Модомики, иймон-эътиқод инсоният маънавиятининг ўзаги ва ўз навбатида иймонли-эътиқодли бўлишнинг шарти Ватанни севиш билан боғлиқ экан, ҳеч шубҳасиз, ватанпарварлик энг юксак фазилатлардан биридир.

Тарихий тараққиёт жараёнида шаклланиб, сайқалланиб келган миллий ғоямизнинг туб негизлари бўлган ҳаётий мисолларга эътибор берайлик. Юртимиз заминда яшаб ўтган жасур аёл – Тўмарис қудратли душманнинг ҳийла-найранглари олдида ўзини йўқотиб қўймасдан, адолат учун жангга кирган. Шу тариқа лашкарининг сони жиҳатдан ўзидан анча устун бўлган ёвнинг устидан ғалаба қозонди. Қўлида на қурол, ёнида на лашкари бўлган оддий чўпон Широқнинг жасоратини олайлик. У ўзининг ёв қўлида ўлишини олдиндан билган бўлса-да, муқаддас Ватан тупроғи душман оёқлари остида топталмаслиги учун онгли равишда жасоратга қўл уради – ёв қўшинини кимсасиз дашти биёбонга олиб бориб, уни ўлимга маҳкум этади, ўзи ҳам ҳалок бўлади. Лекин она юртини босқинчилардан сақлаб қолади. Келгуси авлодлар учун маънавий ибрат бўладиган тенгсиз жасорат намунасини мерос қилиб қолдиради. Буюк ватандошимиз – Жалолоддин Мангуберди дунёнинг тенг ярмини ўзига бўйсундирган, аскарлари билан ер юзини мўри малахдек босган мўғул қўшинига қарши 12 йил давомида муттасил кураш олиб борган. Ҳолбуки, Жалолоддин Мангубердининг имкониятлари Чингизхонниқига нисбатан жуда чекланган бўлган – унинг ихтиёрида оз сонли лашкар ва қурол-яроғ бўлган. Шунга қарамай, у қудратли ёвга қарши мардона жанг қилган. Соҳибқирон бобомиз Амир Темурнинг мўғуллар истилоси остида ётган Турон заминни озод қилиб, бу ерда улкан салтанат барпо этганини эсга олайлик. Албатта, улуғ аجدодимизга халқни душманга қарши оёққа турғизиш, унинг ҳақ-ҳуқуқини таъминлаш осон бўлмаган. Бунинг учун бочқинчиларга қарши тинимсиз кураш олиб бориш, ўз ҳаётини жиддий хавф-хатарларга қўйишга тўғри келган.

Ватан туйғуси, Ватан ҳисси шу қадар муқаддас бўлгани учун бизнинг миллий ғоямизнинг асосий тушунчаларидан бири Ватан тараққиёти деб номланади. Бу эса ватанпарварлик ҳеч қачон эскирмаслиги ва кун тартибидан тушмаслиги, ҳамма замонларда ҳам долзарбдир.

Миллий ғоямизнинг асосида турадиган яна бир муҳим қадриятлардан бири – бу аждодлар руҳига садоқат, ворисийлик туйғусидир. Негаки, ўз аждодларининг кимлигини яхши билмайдиган, уларнинг меросидан беҳабар бўлган одам руҳан ғариб бўлади. Уни хоҳлаган қўйга солиш, йўлидан оғдириш, ёмон йўлларга бошлаш осон бўлади. Ўз ота-боболарининг шонли анъаналарини яхши билган, уларнинг инсоний моҳиятини чуқур тушуниб етган инсонлар эса, бошқалар етаклайдиган йўлдан эмас, балки ана шу аждодларининг изидан бориш, уларнинг ишини давом эттириш ҳақида ўйлайди, ўз ҳаётини ҳам шу асосга қуради. Миллий ғояда акс этиган Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, Халқ фаровонлиги каби ғоялар албатта, ёшларда мафкуравий иммунитет шаклланишига хизмат қилиши шубҳасиздир.

Ўзбек халқининг асрий анъаналари, жумладан, тарбия соҳасидаги анъаналари ажодларимизнинг табаррук дини билан боғлиқ. Ёши катталарга салом бериш, уларни ҳурмат қилиш, ёши кичиклар ва кучсизларни авайлаш, илм олиш ва касб ўрганишга даъват, ҳалол меҳнат қилишга чақириш, кўшнилари билан хушмуомала бўлиш каби анъаналар ўзбеклар оилаларида, уларнинг динга муносабатларидан қатъий назар, ёшларга сингдириб келинган. Афсуски, илғор қарашли, ўқимишли, одобли ва келажакни бугундан, ёшлик чоғидан қураётган ёшлар билан бир қаторда, ишەкмас, кўпол, такасалтанг, саводсиз ва гумроҳ ўспирин ёшлар ҳам учраб турибди. Кузатишлар шуни кўрсатадики, бундай ёшлар ҳам дунёвий, ҳам диний саводсиз бўлиб, уларнинг тарбиясига оилаларида кам эътибор берилган, асосан, моддий таъминлаб қўйиш билан чекланилган.

Миллий ғояни ўрганишнинг объектив зарурлиги унинг мазмун- моҳиятини, асосий тушунча ва тамойилларини назарий-методологик асосларини кенг жамоатчиликка етказиш, тушунтиришдан иборат. Маълумки, миллий ғоя шаклланади ва шакллантирилади. Унинг шаклланиши воқеа-ҳодисаларга ҳар-бир кишининг мустақил дунёқараши билан боғлиқ бўлса, шакллантириш жараёни эса унинг амалий жиҳатдан таълим-тарбия, тарғибот технологиялари, соҳалари ва йўналишлари, тарғибот воситалари билан узвий алоқадордир. Шунинг учун ҳам миллий ғоя тарғиботи технологияларидан тўғри фойдаланиш, уни тўғри ташкил этиш ва йўналтиришга бевосита боғлиқ [5].

Ватанпарварлик ҳам миллий, ҳам умуминсоний маънавий қадриятларнинг таркибий қисми сифатида намоён бўлади. Ватанга бўлган муносабат маънавият даражасига кўтарилиб, инсон фаолиятига, мақсад ва вазифларига айланши - ватанпарварликдир. Ватанпарварликни ҳарбий соҳа, касб-кор билан чамбарчас боғлиқ тушунча. Шунинг учун “ҳарбий ватанпарварлик” тушунчаси муомалага киритилди. Ватанга қасамёд содиқ қолиш ҳарбий хизматдаги ёки уни ўтаётган фуқарога нисбатан қўлланиладиган ибора. У маълум бир вақтда, тартибда ва шартда бажарилади. Ватанга қасамёдга содиқлик ана шу ҳарбий актнинг ниҳояси сифатида келади ва уни ҳарбийлар ҳам, ҳарбий қасамёд қилган фуқаро ҳам баб-баробар бажаради. Ватанга қасамёд-эътиқод рамзидир. Уни келтирган фуқаро ёки ҳарбий хизматчи талаб этадиган нормаларга қатъий риоя этишни маъсулият деб ҳисоблайди. Ватанга қасамёдни бузиш хоинлик, сотқинлик ҳисобланади. Қасам шахсни мудом сергак яшашга ундайди, ватан тақдирига тааллуқли хабар ва маълумотларни бегона, ёт, ёв томонга тарқатмасликни бурч сифатида унга юклайди. Бу бурчни бузмаслик учун Ватан, ота-она, оила, бутун халқи номидан қасам ичади ва шу тариқа, ўз қалбидаги ватанпарварликни ифода этади. Қасам ичиш ва унга амал қилиш, уни бузмаслик ватанпарварликнинг олий кўринишидир. Ватанга муҳаббат ҳаётда ҳар қайси инсоннинг эзгу орзу-умидлари бўлади. Айниқса, озод ва обод Ватанда ўсиб-улғайётган, қалби пок ҳис-туйғулар билан тўлган ёшларнинг орзулари бир олам. Ана шу орзуларнинг энг улуғи ота-онага, эл-юртига Президентига беминнат хизмат қилиш, уларнинг олдидаги фарзандлик бурчини сидқидилдан адо этишдир. Бу орзуга эришиш учун инсон болаликдан бошлаб ўз олдига аниқ мақсад қўйиб, зарур билим, кўникма ва

хунарларни эгаллаши, ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан соғлом ва бақувват бўлиши лозим.

Хулоса ва таклифлар (Conclusion/Recommendations). Ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш – ёшларда Ватанга садоқат туйғусини шакллантириш, уларни ўз фуқаролик бурчи ва конституцион мажбуриятларини бажаришга, жамият ва давлат манфаатларини ҳимоя қилишга қодир шахслар этиб тарбиялашга йўналтирилган фаолиятдир. Унинг натижасида ёшлар Ўзбекистон деган номни эшитганда, Ватан байроғи баланд кўтарилганда қувонч, ифтихор туйғусини туйиши лозим. Ватанга бўлган муҳаббат ҳисси уларнинг қалбида жўш уриши керак. Она-Ватанимизни кўз қорачиғидек асраш, унинг шуҳратини дунёга тараннум этиш, ўсиб келаётган авлоднинг ҳаётий ва профессионал кўникмаларни илм-маърифат асосида юксалтириш ҳар бир устоз-мураббийнинг бурчидир.

References:

1. Эркаев А. Маънавият-миллат нишони : монография. Тошкент : Маънавият, 1999. - 42 б.
2. Жалолов А., Человеческий фактор: философия, идеология, политика.-Т.: Ўзбекистон, 1991. 24 с.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси. //Халқ сўзи, 2018 йил, 29 декабрь.
4. Отамуродов С. Глобаллашув ва миллий-маънавий хавфсизлик. – Тошкент: “Ўзбекистон”, НМИУ, 2013. – 297–298 б.
5. Миллий ғоя тарғиботи орқали ўзбек менталитетида прагматик ва бунёдкорлик фазилатларини шакллантириш жараёнларини оптималлаштириш / М.Қуронов ва бошқ.: -Тошкент, Турон замин зиё. 2014. –Б. 48.